

3.1. Аналіз та ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства

На шляху до стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні в ринкових умовах однією з найнеобхідніших і найвагоміших умов постає досягнення ефективного функціонування підприємств. Виникнення кризових явищ в економіці прямо пропорційно пов'язане зі скороченням національного виробництва, а підвищення прибутковості вітчизняних підприємств веде до поліпшення загальних економічних умов в цілому в країні [1].

Однією з причин кризової ситуації багатьох українських підприємств є наявність недостатньо ефективної системи управління фінансовими ресурсами – найважливішим чинником економічного зростання та розвитку підприємства.

Ефективне управління фінансовими ресурсами можливе тільки за умови коректної оцінки структури та результатів залучення фінансових ресурсів, їх впливу на загальний фінансовий стан. Тому перш ніж формувати шляхи удосконалення управління фінансовими ресурсами доцільно визначити, за якими показниками ми можемо оцінити результат управління фінансовими ресурсами.

Між статтями активу і пасиву існує певний взаємозв'язок: кожна стаття активу має своє джерело фінансування. Так, зазвичай джерелом фінансування необоротних активів є власний капітал і довгострокові кредити. Оборотні активи повинні утворюватися частково за рахунок власного капіталу, а частково за рахунок позикових засобів.

Якщо співвідношення власних і позикових оборотних коштів 1:1, то, як правило, забезпечується гарантія погашення поточної кредиторської заборгованості. Таким чином, оборотні активи діляться на дві частини: постійна частина, яка створена за рахунок акціонерного капіталу і

довгострокових кредитів, – власний оборотний капітал (ВОбК), і змінна частина – створена за рахунок поточних зобов'язань.

Показник власного оборотного капіталу характеризує частку у джерелах для покриття короткострокових ресурсів, тобто частку капіталу для формування поточних фінансових ресурсів основної діяльності підприємства. Власні оборотні кошти можна класифікувати на валові та чисті. Власний оборотний капітал відіграє визначальну роль, оскільки забезпечує фінансову стійкість і оперативну самостійність підприємства. Важливим питанням в управлінні фінансовими ресурсами є дослідження наявності власного оборотного капіталу, вивчення його динаміки і структури, ефективності використання, визначення факторів впливу.

Власний оборотний капітал (або робочий капітал) показує яка сума оборотних активів сформована за рахунок постійного капіталу і що залишиться в обороті підприємства, якщо погасити одночасно всю короткострокову заборгованість кредиторів. Величина ВОбК має бути позитивною і змінюватися пропорційно виручці від реалізації продукції.

Структура розподілу власного капіталу показує, яка частина власного капіталу знаходиться в необоротних активах, а яка – в оборотних.

Фінансову стійкість підприємства характеризують ряд коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт маневреності розраховується як відношення власного оборотного капіталу до загальної суми власного капіталу. Чим вище коефіцієнт маневреності, тим більше гнучкість підприємства у використанні власних засобів і тим більше підприємство незалежно від позикових коштів в поточній діяльності.

2. Коефіцієнт покриття основних засобів (необоротних активів) – відношення необоротних активів до власного капіталу. Коефіцієнт показує, яка частина власного капіталу витрачена на придбання важкореалізованих активів (основних засобів). Зниження коефіцієнта свідчить про відносно вивільнення власного капіталу для участі в процесі звернення. Зниження коефіцієнта маневреності і підвищення коефіцієнта покриття основних

засобів говорить про посилення залежності підприємства і нестійкості його фінансового положення [2].

До матеріальних оборотних коштів (МОБК) відносяться запаси (виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари).

Якщо $МОБК < ВОБК$ – абсолютно стійке фінансове положення підприємства;

якщо $МОБК = ВОБК$ – нормальна фінансова стійкість підприємства;

якщо $МОБК > ВОБК$ – кризисне фінансове положення підприємства (не стійке).

Одним з аспектів оцінки управління фінансовими ресурсами є також оцінка та аналіз платоспроможності.

Платоспроможність підприємства – здатність своєчасно погашати поточні кредиторську заборгованість.

Платоспроможність залежить від:

- структури активів;
- структури пасивів;
- співвідношення окремих розділів активу і пасиву.

Показники ліквідності характеризують здатність підприємства виконувати короткострокові зобов'язання. Якщо підприємство не має в своєму розпорядженні оборотних коштів, достатніх для покриття поточних зобов'язань, то існує потенційна небезпека неплатоспроможності, а згодом і банкрутства. Коефіцієнти ліквідності характеризують три рівні визначення платоспроможності підприємства:

Слід зазначити, що наряду з перевагами застосування коефіцієнтного аналізу для оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства, існують недоліки аналізу платоспроможності підприємства по коефіцієнтах ліквідності:

- дані балансу дійсні лише на певний момент часу і не дають інформації про стан активів і пасивів протягом звітного періоду;

- відсутня інформація про якість дебіторської і кредиторської заборгованості – структура, терміни погашення.

Для достовірнішого аналізу платоспроможності підприємства складається так званий платіжний календар або бюджет грошових коштів, де відбиваються планові надходження і витрачання грошових коштів з інтервалом 1, 5, 10, 15 днів або 1 місяць.

Здібність підприємства до самофінансування відображає коефіцієнт самофінансування (Кс.ф.), який розраховується як відношення самофінансованого доходу до загальної суми внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Коефіцієнт самофінансування може також розраховуватися як відношення самофінансованого доходу до доданої вартості, створеної на підприємстві за аналізований період. В цьому випадку коефіцієнт самофінансування показує, в якій мірі підприємство фінансує свою діяльність по відношенню до створеної вартості.

Фінансові ресурси підприємства можна також згрупувати за часом їх участі у виробництві та обігу – на довгострокові (вкладені, постійні, перманентні) та короткострокові позикові .

Від оптимального співвідношення власного та позикового капіталу залежить фінансовий стан підприємства. Необхідна виробітка правильної стратегії залучення фінансових ресурсів.

Наявність власного капіталу є необхідною умовою самофінансування і служить основою фінансової самодіяльності та незалежності підприємства. Однак фінансування діяльності тільки за рахунок власних коштів не завжди вигідно, особливо, коли виробництво має сезонний характер. Крім того, при невисоких відсотках залучення кредитів стає економічно вигідним, тому що дозволяє штучно підвищувати прибутковість власного капіталу. Таким чином, залучення позикових коштів може бути викликано двома типами причин: виробничою необхідністю і фінансовим інтересом.

У той же час, якщо в формуванні активів в значній мірі бере участь короткостроковий позиковий капітал, то фінансове становище підприємства

буде нестійким, тому що при цьому необхідна постійна оперативна робота, спрямована на контроль за своєчасним поверненням і не залученням нових поточних зобов'язань.

Додаткову інформацію про ефективність управління фінансовими ресурсами надає визначення структури та динаміки складу власних та позикових фінансових ресурсів. Структура власних коштів характеризується питомою вагою власного вкладеного та реінвестованого капіталу. Структура позикового капіталу визначається часткою поточної та простроченої заборгованості [2].

Таким чином, можна стверджувати, що оптимальне співвідношення власних та позикових фінансових ресурсів може покращити стан підприємства.

Визначення ступеню фінансової залежності підприємства відбувається за показником фінансової залежності.

Ефект фінансового важеля (EFL – Effect of Financial Leverage) – це зміна прибутковості власного капіталу в порівнянні з прибутковістю всього вкладеного капіталу (як власних, так і довгострокових позикових) за рахунок залучення кредитів. Необхідною умовою для позитивного ефекту є перевищення прибутковості (прибутковості) всіх вкладених в підприємство коштів над ставкою залучення кредиту. В іншому випадку буде спостерігатися негативний ефект.

Позитивний ефект фінансового важеля ($EFL > 0$) виявляється у перевищенні прибутковості власного капіталу над прибутковістю усього інвестованого капіталу. Чим більше EFL, тим сильніше виявляється ефект, значить більше можливість росту рентабельності власного капіталу. Однак високі значення EFL супроводжуються високим ризиком, пов'язаним з можливою нестачею засобів для виплати відсотків.

Для визначення забезпеченості фінансовими ресурсами на підприємстві проводиться фінансовий аналіз. Основною метою фінансового аналізу на підприємстві є отримання об'єктивної інформації про реальний фінансовий

стан підприємства, його прибутковість, ефективність діяльності. Надалі отримана інформація служить підставою для прийняття конкретних управлінських рішень в системі управління фінансами організації.

Оцінка фінансового стану організації проводиться з використанням показників, які характеризують наявність фінансових ресурсів у підприємства, їх розміщення і використання. Ці показники відображають результати економічної діяльності фірми, обумовлюють її конкурентоспроможність, діловий потенціал, рівень гарантій економічних інтересів організації, її партнерів з фінансових відносин [3].

На думку деяких авторів, під фінансовим станом розуміється здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність.

Фінансовий стан характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для стабільної роботи фірми, доцільністю використання і розміщення ресурсів, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, а також фінансовою стійкістю і платоспроможністю.

В основному метою проведеного аналізу фінансових ресурсів підприємства є визначення його фінансового стану.

Завданнями аналізу фінансових ресурсів можуть бути:

- визначення фінансового стану підприємства на даний момент;
- визначення змін фінансових показників за конкретний період часу;
- виявлення закономірностей і тенденцій в розвитку підприємства за певний часовий проміжок;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів середовища, які впливають на фінансовий стан підприємства (і негативне, і позитивне);
- визначення заходів і важелів регулювання фінансів організації для досягнення конкретного фінансового результату;
- об'єктивна діагностика фінансового стану фірми, виявлення слабких місць організації і причин їх появи;
- оцінка фінансових ризиків та їх прогноз;

- визначення резервів для зміцнення фінансового стану організації, а також розробка комплексу заходів по їх використанню;
- прогноз фінансового стану фірми за результатами реалізації даних заходів.

Можна виділити наступні напрямки фінансового аналізу:

1. Аналіз структури балансу.
2. Аналіз прибутковості діяльності підприємства та структури виробничих витрат.
3. Аналіз платоспроможності (ліквідності) і фінансової стійкості підприємства.
4. Аналіз оборотності капіталу.
5. Аналіз рентабельності капіталу.
6. Аналіз продуктивності праці.

Залежно від необхідного спрямування проведення фінансового аналізу можливе в наступних формах:

- ретроспективний аналіз: дана форма призначена для того, щоб проаналізувати в якому стану перебуває підприємство, основні тенденції і проблеми;
- план - факторний аналіз: така форма аналізу призначена для аналізу виконання показників планових і фактичних;
- перспективний аналіз: даний аналіз проводиться для експертизи фінансових планів, їх обґрунтованості та достовірності щодо поточного стану підприємства і її потенціалу.

Існують різні класифікації методів аналізу фінансових ресурсів фірми. Наприклад, формалізовані і неформалізовані методи аналізу. Неформалізовані методи ґрунтуються на описі аналітичних процедур на логічному рівні (метод експертних оцінок, порівняння, сценаріїв та інші). Застосування методів даного виду кілька суб'єктивно з тієї причини, що на передній план тут виходять знання аналітика, його досвід і інтуїція. Формалізовані методи містять доста-точно строгі формалізовані аналітичної

залежності (метод угруповання, індексний метод, метод арифметичних різниць, диференційний, інтегральний методи, метод середніх і відносних величин, елементарні методи обробки рядів динаміки та інші) [3]

Фінансові коефіцієнти мають особливе значення, так як вони є основою для оцінки діяльності організації, а також для оцінки зовнішніми користувачами даних звітності (кредиторами, акціонерами, інвесторами). Тому, приймаючи будь-яке рішення щодо фінансових ресурсів, необхідно оцінювати вплив наслідків рішення на найбільш значущі фінансові показники (коефіцієнти).

Фінансові коефіцієнти, які характеризують фінансовий стан підприємства, прийнято класифікувати на кілька груп:

- показники ліквідності (платоспроможності);
- показники прибутковості;
- показники оборотності;
- показники фінансової стійкості;
- показники рентабельності;
- показники ефективності праці.

Для того щоб отримати цілісну оцінку фінансового стану, об'єднують різні показники і фінансові коефіцієнти (з урахуванням вагомості кожного з них) в комплексні показники фінансового стану.

Інформаційною базою фінансового аналізу є дані бухгалтерського обліку і звітності (бухгалтерський баланс і при-розкладання до балансу, звіт про фінансові ре-результатах і їх використанні, звіт про рух грошових коштів, відомості про перебуваючи-ванні майна підприємства) [4].

Вивчення даних звітності дозволить оцінити стан фінансових ресурсів організації, відстежити зміни, які відбуваються в активах і пасивах, впевнитися в прибутках і збитках, визначити перспективи розвитку фірми.

В аналізі і плануванні застосовуються нормативи, які діють в підприємстві. Будь-яке підприємство розробляє власні планові показники, нормативи, норми, ліміти і тарифи, систему оцінки, а також регулювання

фінансових ресурсів діяльності. Дана інформація становить комерційну таємницю організації.

Раціональна структура аналізованого балансу відрізняється наступними ознаками:

- достатність коштів на рахунках організації;
- забезпеченість організації власними оборотними коштами;
- збільшення власного капіталу;
- відсутність різких змін в статтях балансу;
- рівновага дебіторської і кредиторської заборгованості;
- відсутність «хворих» статей (збитки, прострочені заборгованості) в балансі;
- неперевикнення величини запасів над мінімальними рівнем їх формування.

Для аналізу фінансового стану використовуються такі основні прийоми:

1. Прийом порівняння: суть даного прийому зводиться до порівняння показників базисного або планового періоду, при цьому особливе значення належить коректності показників і їх порівнянності.

2. Прийом зведення й угруповання: даний прийом заснований на угрупованні показників в більш укрупнені. Це дає можливість визначити чинники впливу і тенденції.

3. Прийом ланцюгових підстановок: суть прийому полягає в заміні окремих по-показників звітним, що дозволяє визначити і виміряти в результаті вплив факторів на кінцевий фінансовий показник.

Ще один метод - коефіцієнтний. Даний метод використовує порівняння відносиних показників, які мають однакові одиниці виміру між собою. Виявляються коефіцієнти характеризують зміни в будь-яких ознаках. Для порівняння беруться показники організації за різні періоди часу, або показники інших підприємств, які показники організації з

середньогалузевими значеннями. Критерії ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства наведено на рис. 1.

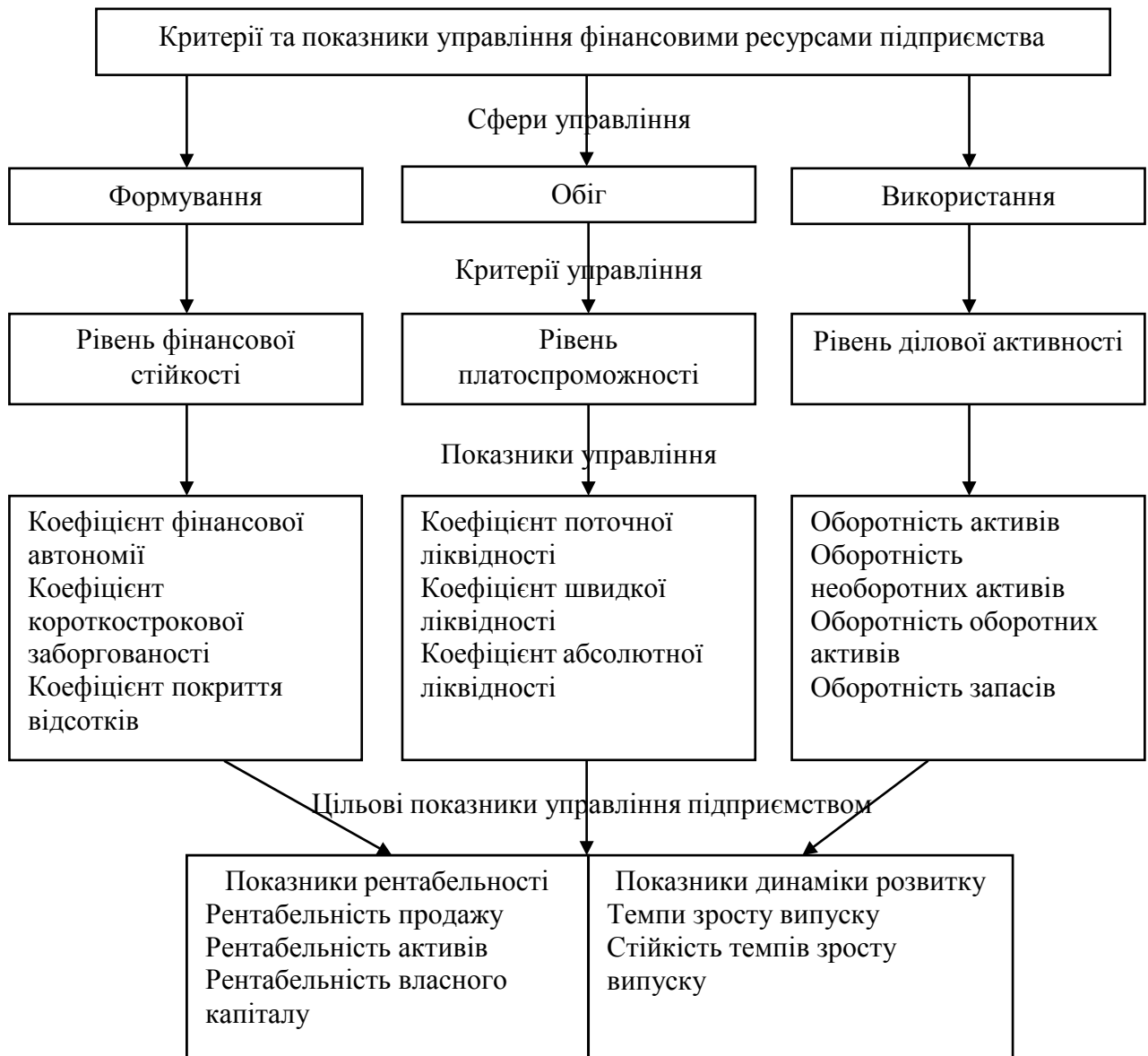

Рис. 1. Критерії ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства

Висока залежність фінансових ресурсів виробничо-господарської діяльності підприємства від безлічі зовнішніх і внутрішніх загроз, визначають необхідність розробки такої системи управління фінансовими ресурсами, яка б дозволяла виконувати стратегічні та поточні цільові установки. Для цього необхідно при ухваленні рішень з управління фінансовими ресурсами, визначити сукупність фінансових показників, що

характеризують цільову ефективність їх виробничо-господарської діяльності в умовах конкурентного ринку [4].

Головною метою управління фінансовими ресурсами підприємства є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періоді. Ця мета одержує конкретне вираження в забезпеченні максимізації ринкової вартості підприємства, що реалізує кінцеві фінансові результати і інтереси його власників. Оцінку якості управління фінансовими ресурсами підприємства необхідно проводити за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через показники структури капіталу, ліквідності та оборотності, що дає можливість кількісно оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємства. Узагальнена структура економічного аналізу і діагностики фінансових можливостей підприємства наведено на рис. 2.

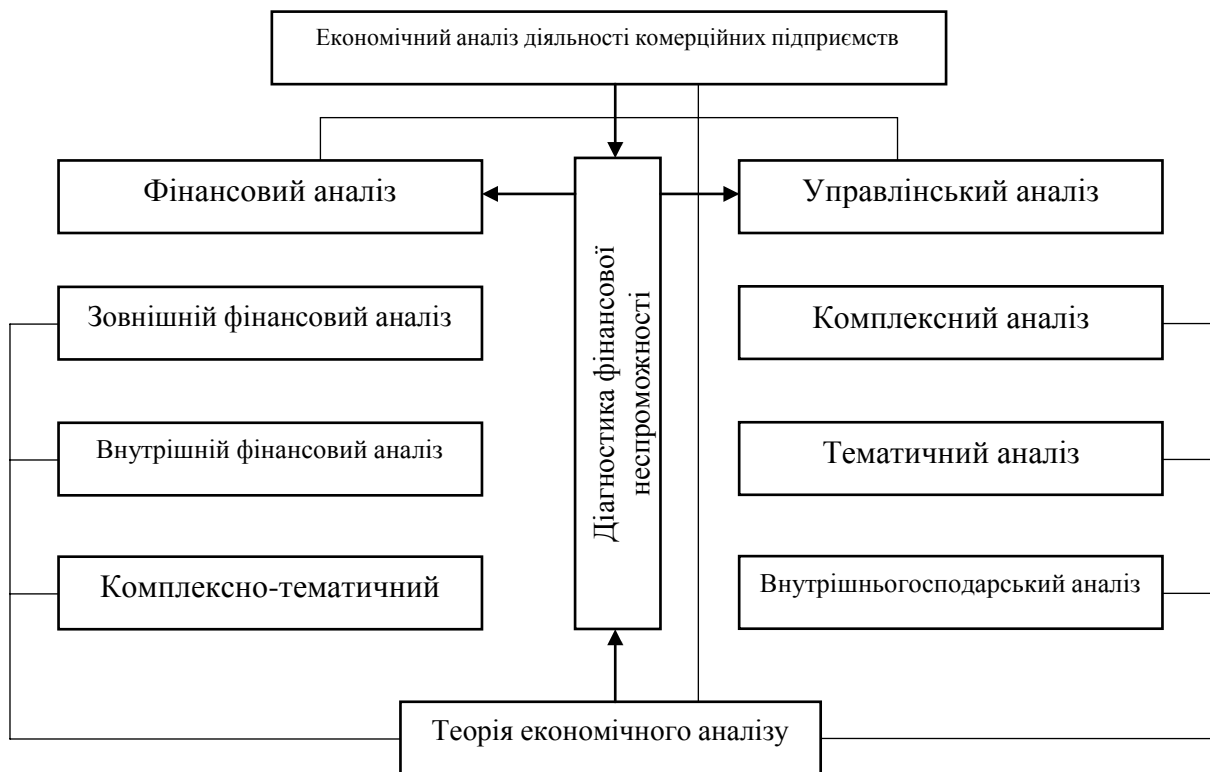

Рис. 2. Структура економічного аналізу і діагностики фінансових можливостей підприємства

Проблеми залучення та ефективного використання фінансових ресурсів для підприємств сільськогосподарської галузі може бути вирішена планом оздоровлення.

Так, до етапів фінансового оздоровлення підприємства сільськогосподарської галузі можна віднести:

- огляд стану галузі загалом та аналіз впливу зовнішніх чинників;
- аналіз внутрішніх факторів впливу підприємства;
- аналіз фінансового стану;
- формування тактики та стратегії розвитку підприємства;
- аналіз проблем, шляхів та інструментів відновлення платоспроможності підприємства;
- прогноз антикризової стратегії;
- прогноз відновлення фінансової стійкості і рівноваги;
- оцінка і аналіз ризиків фінансової нестабільності.

Таким чином, грошові кошти як форма фінансових ресурсів можуть бути отримані як:

- надходження з бюджетів та позабюджетних фондів;
- надходження кредитів (довгострокових та короткострокових);
- отриманні інвестицій;
- отримання готівки за реалізовану продукцію;
- отримання погашення дебіторської заборгованості;
- отримання коштів від реалізації необоротних активів;
- вкладення акціонерного капіталу.

Водночас, напрями використання фінансових ресурсів підприємства можна визначити таким чином:

- оплата постачальникам за сировину, матеріали та комплектуючі;
- оплата кредиторської заборгованості;
- виплати відсотків за позиками;
- платежі у бюджет та позабюджетні фонди;
- виплата дивідендів;

- покупка акцій інших підприємств і вкладення в цінні папери;
- оплата послуг, отриманих від контрагентів.

Отже, від ефективної організації та правильного управління фінансовими ресурсами підприємства залежить як його фінансово-економічний стан, так і його положення на ринку в сучасних конкурентних умовах. Управління фінансовими ресурсами – це процес прийняття ефективних управлінських рішень, які поєднують у собі досвід професіоналів і певні умови, що складаються в конкретний момент часу і потребують виконання оперативних і стратегічних завдань. Система управління фінансовими ресурсами підприємства являє собою частину загальної системи управління підприємством, а також є сукупністю форм, методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється управління грошовим оборотом та фінансовими ресурсами. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами є одним із ключових чинників підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, від нього залежить стабільне функціонування, динамічний розвиток, позиція підприємства на ринку тощо. За таких умов, при управлінні фінансовими ресурсами підприємства ефективним виявляється застосування системного підходу, що підпорядкований загальній меті розвитку підприємства та визначає доцільність управлінського рішення залежно від ситуації, яка виникає під впливом внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Література до розділу 3.11:

1. Ареф'єва О.В. Реструктуризація системи управління фінансовими ресурсами підприємства / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – № 11-12. – С. 17-26.
2. Ванькович Д.В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств / Д.В. Ванькович // Фінанси України. – 2017. – № 9. – С. 112-117.

3. Казакова В.І. Концептуальні основи управління фінансовими ресурсами підприємств / В.І. Казакова // Економіка АПК. – 2018. – № 1. – С. 109-113.

4. Пойда-Носик Н.Н. Фінансові ресурси підприємства / Н.Н. Пойда-Носик, С.С. Грабарчук // Фінанси України. – 2017. – № 1. – С. 96-103.

